

УДК 371

Бондаренко В. В., Копитков Д. М. *

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ І УПРАВЛІННЯ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ

Автори статті досліджують комплекс педагогічних умов для забезпечення високого рівня професійної компетентності студентів у галузі організації перевезень і управління на автомобільному транспорті. Виділені педагогічні умови пройшли апробацію у навчальному процесі Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Ключові слова: педагогічні умови, компетентність студентів, організація перевезень на автомобільному транспорті

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в країні, свідчать про потребу суспільства у фахівцях, які є спроможними ефективно розв'язувати питання, що постають протягом їх професійної діяльності. В якості основної мети професійної вищої освіти виступає підготовка кваліфікованих робітників відповідного рівня та профілю, що вільно володіють професійними знаннями, уміють їх використовувати, готових до постійного професійного росту, самостійності та самореалізації.

Сучасна система підготовки майбутніх інженерів з організації перевезень і управління на автомобільному транспорті не в повній мірі відповідає потребам суспільства в розвитку їх професійних якостей. На сьогодні існує певне протиріччя, що виникло між вимогами до майбутнього фахівця та можливостями сучасної системи освіти. Процес підготовки фахівців сьогодні потребує виявлення психолого-педагогічних умов, що мають забезпечити формування професійно компетентного фахівця вже протягом навчання.

У роботі [1, с. 326] поняття «умова» трактується як середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати, або як обстановка, в якій відбуваються певні дії.

У педагогіці під терміном «умови» розуміють фактори або обставини, від яких залежить ефективність процесу навчання, тобто педагогічні умови. У роботі [2, с. 118] педагогічні умови – це педагогічне комфортне середовище, а в дослідженні [3, с. 231] – це сукупність заходів навчально-виховного процесу, що забезпечують досягнення студентами відповідного рівня підготовки.

Українські автори також вивчають психолого-педагогічні умови з метою підвищення ефективності навчального процесу. Автори роботи [4, с. 132] під педагогічними умовами розуміють фактори, що впливають на процес досягнення мети, поділяючи їх на зовнішні та внутрішні. Зовнішніми факторами є відносини викладача та студента, об'єктивність оцінки навчального процесу, місце навчання, клімат у колективі тощо. У той же час, внутрішніми факторами є індивідуальні властивості студентів, тобто, стан здоров'я, властивості характеру, наявні уміння, навички. У роботі [5, с. 256] педагогічні умови являють собою функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах. Автори дослідження [6, с. 183] вважають, що педагогічні умови – це система, основними складовими якої є певні норми, методи, матеріальні умови, реальні ситуації, що об'єктивно склалися або створені суб'єктивно і які є необхідними для досягнення певної педагогічної мети.

Таким чином, враховуючи попередні думки дослідників, під педагогічними умовами ми розуміємо сукупність заходів, необхідних для створення виховного та освітнього процесів з використанням сучасних технологій, що забезпечують формування особистості з потрібним

* © Бондаренко В. В., Копитков Д. М., 2012

рівнем професійної компетентності, яка дозволяє даній особистості своєчасно та якісно виконувати свої професійні обов'язки. При визначенні педагогічних умов ми враховували вимоги сучасного соціально-економічного середовища, особливості та специфіку процесу формування професійної компетентності й перспективи розвитку безпосередньо самої системи освіти відповідно до вимог.

Враховуючи вищенаведене, метою дослідження є визначення психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності інженерів з організації перевезень і управління на автомобільному транспорті.

Аналіз діяльності з викладання низки фахових дисциплін для студентів спеціальності 7.100403 «Організація перевезень і управління на транспорті (автомобільному)» дозволив виділити основні, на наш погляд, педагогічні умови, необхідні для формування професійної компетентності майбутніх інженерів з організації перевезень і управління на автомобільному транспорті, а саме:

- 1) визначення й відбір змісту освіти відповідно до сучасних соціально-економічних вимог та вимог роботодавців;
- 2) моделювання майбутньої професійної діяльності випускників;
- 3) формування професійного ставлення до майбутньої діяльності на місці роботи;
- 4) створення педагогічно комфортного освітнього середовища.

На нашу думку, перелічені вище педагогічні умови мають реалізовуватися як при викладанні фахових дисциплін, так і при викладанні дисциплін психолого-педагогічного циклу, серед яких за обсягом навчальних годин та кредитів дисципліна «Психологія» є, по-перше, найбільш найуживанішою, по-друге, за результатами опитування 93,7 % студентів 1 – 5 курсу бажали б отримувати поглиблені знання за даною дисципліною або за дисциплінами, для яких вона є базовою, наприклад, інженерна психологія, психологія праці й т.і.

Перша педагогічна умова є необхідною для корегування навчальних планів та програм відповідно до вимог ринку праці в галузі управління та організації автомобільних перевезень та суміжних галузей з метою підвищення професійної готовності фахівця до майбутньої професійної діяльності. З одного боку, вона передбачає постійний моніторинг ринку праці випускаючою кафедрою з метою урахування особливих складових фаху «інженер з організації перевезень», які є потрібними на даний час у галузі автомобільних перевезень (інженер-логіст, інженер-технолог перевізного процесу пасажирського або вантажного транспорту, інженер із взаємодії різних видів транспорту, інженер-експедитор та інші), читання лекцій (або факультативних курсів) безпосередньо керівниками підприємств, анкетне опитування керівників автотранспортних підприємств, транспортно-експедиційних підприємств, керівників транспортних цехів підприємств нетранспортного профілю стосовно їх потреб у випускниках та професійних якостей випускників.

З іншого боку, критеріями відбору змісту освіти мають бути як кваліфікаційні характеристики, тобто вміння, знання й особистісні якості майбутніх фахівців, так і навчальні плани й навчальні програми, що представляють зміст навчальної інформації та комплекс навчальних завдань, які забезпечують формування системи знань, умінь і сприяють виробленню складових професійної компетентності.

Першу педагогічну умову слід реалізовувати через змістовний модуль – «Психолого-педагогічне діагностування контролю знань. Види психолого-педагогічних тестів. Вибір виду тестування. Аналіз результатів тестування. Формулювання висновків щодо результатів тестування» (лекції – 4 год./0,11 кред., практичні заняття – 2 год./0,055 кред., самостійна робота студентів – 2 год./0,055 кред.).

Друга педагогічна умова дозволяє усунути протиріччя між теоретичною підготовкою студентів у вищому навчальному закладі та їх майбутньою практичною діяльністю. Аналіз якості підготовленості фахівців свідчить про те, що випускники вищих навчальних закладів не завжди здатні перенести у практичну діяльність і використовувати в ній теоретичні

знання. Моделювання майбутньої професійної діяльності припускає, по-перше, забезпечення її повноти тобто, практичної підготовки до виконання всіх основних професійних функцій, по-друге, її цілісності – готовності до виконання не тільки окремих операцій чи функцій, але й цілісної діяльності на конкретному робочому місці. Таким чином, дана педагогічна умова забезпечує відносно «безболісний» перехід до реального виконання своїх професійних функцій.

Моделювання професійної діяльності в навчальному процесі виступає як специфічна технологія навчання. Сутність її полягає в тому, що студенти відтворюють професійну діяльність у процесі навчання в спеціально створених умовах, коли ця діяльність носить умовно професійний характер, а при виконанні дій чи операцій проявляються лише найбільш істотні її риси.

Необхідність відтворення професійної діяльності також обумовлюється низкою причин, пов'язаних безпосередньо з навчанням студентів. По-перше, таке відтворення дає студентам уявлення про цілісний зміст професійної діяльності, внутрішню структуру, взаємозв'язок і взаємозалежності її елементів. По-друге, розробка такої моделі дозволяє об'єднати інформацію про окремі сторони професійної діяльності, розпорошену по різних курсах навчальних дисциплін, і вже тим самим створює можливості для систематизації, виявлення відсутнього матеріалу.

У дисципліні «Психологія» моделювання майбутньої діяльності на робочому місці має відобразитися у змістовному модулі, потрібно висвітлювати проблемні питання, що їх має вивчити студент протягом модуля – «Моделювання майбутньої професійної діяльності. Виробничі ситуації. Типові професійні задачі. Економіко-математичне, статистичне, імітаційне, психолого-педагогічне моделювання» (лекції – 4 год./0,11 кред., практичні заняття – 2 год./0,055 кред., самостійна робота студентів – 2 год./0,055 кред.).

Третя педагогічна умова повинна протягом навчання сприяти формуванню професійного ставлення до майбутньої діяльності через розвиток у студентів ключових компетенцій (складових професійної компетентності), що забезпечують здатність майбутнього фахівця до конкурентоспроможності на ринку праці й подальшої стійкої трудової діяльності в умовах сучасної ринкової економіки. Ключові компетенції – це окремі здатності, необхідні для успішної діяльності в конкретних виробничих ситуаціях. Вони не є особистісними характеристиками людини як фахівця будь-якої з галузей, а формуються у процесі навчання та безпосередньо протягом трудової діяльності. Інтеграція теоретичних, практичних знань та досвіду професійної діяльності призводить до створення та подальшого розвитку ключових компетенцій (складових професійної компетентності), які дозволяють розв'язувати низку проблемних питань, забезпечуючи універсальність фахівця. На нашу думку, основними умовами формування професійного ставлення до майбутньої діяльності є:

- організаційні (навчальний план, розклад занять, матеріально-технічне оснащення освітнього процесу);
- навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів);
- технологічні (організація активних форм навчання, використання інноваційних технологій у навчанні);
- психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання навчання, визначення критеріїв професійної компетентності).

Серед ключових складових професійної компетентності, які мають бути сформовані в інженера з організації перевезень та управління на автомобільному транспорті, основними вважаємо такі: педагогічна, психологічна, технічна, технологічна, інформаційна, економічна, правова, ціннісна, екологічна, соціальна, зміст яких був розглянутий раніше.

Третя педагогічна умова також має відобразитися у курсі «Психологія» змістовним модулем – «Психологічні аспекти управління виробничими колективами. Методи відбору персоналу. Психологічне тестування. Оцінка результативності праці персоналу. Мотивація до праці. Способи контролю виконавської дисципліни. Навчання й підвищення кваліфікації» (лекції – 4 год./0,11 кред., практичні заняття – 2 год./0,055 кред., самостійна робота студентів – 2 год./0,055 кред.).

Четверту педагогічну умову спрямовано на створення комфортних умов, по-перше, з точки зору педагогічних умов, тобто зручної обстановки, при здійсненні навчального процесу у загальному розумінні й організаційного та технічного забезпечення навчального процесу, що сприятиме кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Якщо розглядати поняття «комфорт» з точки зору педагогічних умов, то ми, перш за все, розуміємо його як сукупність умов для розвитку та формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Основними складовими педагогічно комфортного середовища ми вважаємо також психологічний клімат, єдність спільності, сприяння самореалізації студентів.

Психологічний клімат – міжособистісні відносини, що є типовими для навчального колективу або групи студентів, які визначають його спроможність до навчання. Чим більше такі відносини будуть «уніфіковані» стосовно належного сприйняття або націлені на таке сприйняття освітнього процесу, розуміння важливості засвоєння знань, тим вищою буде спроможність до навчання.

Близькою до поняття психологічного клімату є й єдність спільності, яка розуміється як об'єднання осіб, в якому створені як умови для розвитку предметної діяльності, так і розвитку індивідуальних якостей, що сприяє засвоєнню знань з певної діяльності, у більш широкому розумінні – єдність мотивації як викладача з метою передачі знань студентам, так і студентів – з метою успішного засвоєння таких знань.

Четверту педагогічну умову у курсі «Психологія» доцільно реалізувати через змістовний модуль «Сучасні методи навчання. Проблемне навчання. Мультимедійне та інтерактивне навчання» (лекції – 2 год./0,055 кред., практичні заняття – 2 год./0,055 кред., самостійна робота студентів – 2 год./0,055 кред.).

Таким чином, вважаємо, що створення вищезазначених педагогічних умов сприятиме забезпеченню високого рівня професійної компетентності студентів у галузі організації перевезень управління на автомобільному транспорті, й, таким чином, сприятиме працевлаштуванню випускників, позитивним відгукам з боку роботодавців і формуванню стійкого інтересу студентів до освоєння спеціальності.

Список використаних джерел

1. Краткий психологический словарь / [сост. Л.А. Карпенко]. – Ростов на Дону: Феникс, 1998. – 512 с.
2. Лошакова Т.Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении / Лошакова Т.Ф. – Екатеринбург: изд-во Дома учителя, 2001. – 269 с.
3. Качалова Л.П. Педагогическая импровизация. Теоретическое обоснование основных понятий, обеспечивающих диссертационное исследование / Качалова Л.П. – Шадринск: ГРКТ, 2006. – 330 с.
4. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання / [А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, В.А. Козаков]. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.
5. Чижевський Б.Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Чижевський Б.Г. – К.: Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.
6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / [Пехота О.М., Будак В.Д., Старева А.М. та ін.]; за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.

The authors examine the pedagogical condition to guarantee the high level of students' professional competence in the field of automobile transportation management and automobile transport control. The mentioned pedagogical conditions have been tested in the process of training in Kharkiv National Automobile and Highway University.

Key words: pedagogical condition, students' competence, automobile transportation management.